

ANDMEKAITSE INSPEKTSIOON

Lp Andres Ojaver
Advokaadibüroo Hedman Partners
& CO OÜ
andres.ojaver@hedman.legal

Teie 03.09.2024

Meie 07.10.2024 nr 2.2-9/24/2237-2

Vastus selgitustaotlusele

Andmekaitse Inspeksioon on saanud Teie selgitustaotluse, milles palute selgitada surnud patsiendiga seotud terviseandmete väljastamist haigla sisesmisest infosüsteemist kirjanikule, kes kirjutab surnud isikust elulooraamatut. Isiku surmast on möödunud 10 aastat.

Soovime kasutada Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 59³ analoogiat andmete väljastamisest keeldumiseks, sest vastasel juhul kaitstaks andmesubjekti huve tervise infosüsteemis ulatuslikumalt kui tervishoiuteenuse osutaja juures. Antud paragrahvi lõige 8 piirab oluliselt ka surnud isikute terviseandmetele ligipääsu tervise infosüsteemis. Sama paragrahvi lõiked 6 ja 7 annavad lisaks konkreetsele ligipääsuõiguse loetelule ka ligipääsuõiguse muudele isikutele, kui see õigus tuleneb seadusest. Isikuandmete kaitse seaduse § 5 toodud erialus isikuandmete töötlemiseks akadeemilise, kunstilise ja kirjandusliku eneseväljenduse tarbeks ei või ülemäära kahjustada andmesubjekti õigusi. Kas Andmekaitse Inspeksioon jagab seisukohta, et enam kui 10 aastat tagasi täiskasvanuna surnud isiku terviseandmete suures ulatuses väljastamisest tuleb keelduda, kuna see võib ülemäära kahjustada ka surnud isiku õigusi, sest selline loogika tuleneb Tervishoiuteenuste korraldamise seadusest.

Esmalt selgitan, et surnud isiku andmete töötlemist reguleerib esmajärjekorras isikuandmete kaitse seaduse (IKS) § 9, mille kohaselt kehtib nii andmesubjekti enda eluajal antud nõusolek andmete töötlemiseks kui ka pärija nõusolek 10 aastat pärast andmesubjekti surma (IKS § 9 lg 1 ja lg 2).

Ka seadusandja tahe on olnud määrata just selline ajavahemik ning eelkõige on andmete töötlemise piirang seatud seoses surnud isiku lähedaste andmete kaitsmise vajadusega. Võrdluseks, et IKS-i esmasel eelnõus oli planeeritud ajavahemik 30 aastat peale andmesubjekti surma, kuid põhiseaduskomisjoni ettepanekul lühendati seda 10 aasta peale, sest leiti, et selle aja jooksul peaks pärimismenetlus olema lõppenud misjärel peaks ka avalikkusel olema võimalik nendele andmetele ligi saada.¹ Muuhulgas just sellisteks olukordadeks nagu elulooraamatu kirjutamine, ongi see piirang just sellises ulatuses seatud.

Surnud isiku andmete töötlemist, nii enne 10 aasta möödumist tema surmast kui ka pärast, reguleerib täiendavalt IKS § 5, mille kohaselt on andmetöötlus lubatud akadeemilise, kunstilise ja kirjandusliku eneseväljenduse tarbeks. See tähendab, et kirjanduslikul eesmärgil isikuandmete avaldamisel peab esmalt hindama ka andmesubjekti õiguste ülemäärast kahjustamist (IKS § 5).

¹ Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu (679 SE) ning sellega seotud muudatusettepanekud.

Nii on ka IKS-i seletuskirjas juhitud tähelepanu sellele, et IKS §-ga 5 sätestatakse õigus töödelda isikuandmeid ilma andmesubjekti nõusolekuta, kui see ei kahjusta ülemäära andmesubjekti õigusi. Selle paragrahvi olemus seisneb isikuandmete kaitse kaudu tasakaalu leidmises kahe põhiõiguse vahel – sõna- ja teabevabadus ning õigus eraelu kaitsele². Seega eeldab isikuandmete töötlemine ilma andmesubjekti nõusolekuta kõnesolevas paragrahvis sätestatud eesmärgil ikkagi iga kord, et tuleb kaaluda võimalikke ohte, mis võivad tekkida andmesubjekti õigustele.³ Kaalumise peab selle sätte eesmärgist lähtuvalt läbi viima avaldaja ehk antud juhul kirjanik, kes kirjutab elulooraamatut.

Infosüsteemist isiku terviseandmete väljastaja vastav kohustus tuleneb isikuandmete kaitse üldmääruse (IKÜM) artiklist 24, mille kohaselt andmete vastutav töötleja peab suutma tõendada, et töötlemine (sh andmete väljastamine) on õiguspärane. Kuivõrd kirjanikul on IKS §-st 5 tulenev õigus andmeid saada ning vastav säte on seadusandlusesse kirja pandud tulenevalt IKÜM-i mõttest ning sõna- ja teabevabaduse kaitsest, ei ole tervishoiuteenuse osutajal andmete vastutava töötlejana võimalik keelduda andmete väljastamisest ilma vastanduvate huvide hindamist läbi tegemata. Lisaks peab vasutav töötleja hindama, et töötluse tulemusel ei teki kahju andmesubjekti õigustele.

Surnud isikule kahju tekkimist enam IKÜM-i alusel hinnata ei saa, sest IKÜM surnud isikutele isikuandmetele ei kehti, kuid arvesse tuleb võtta elusolevate puudutatud isikute õiguseid. Näiteks avaldades surnud isiku pärilikke haiguseid vms teavet, võib see tuua kahju tema lastele, kes kannavad sama pärilikkuse geeni. Sageli sisaldavad surnud isiku haiguslood ka otsest infot lähedaste tervise kohta, mille avaldamiseks ei ole õiguslikku alust.

Seega, kuigi peale 10 aasta möödumist isiku surmast ei ole enam nõusolek vajalik ning tema andmed on vabad, ei tähenda see automaatselt kõikide surnud isiku andmete kõigile vabalt kättesaadavaks tegemist. Andmete avaldamisel peab endiselt lähtuma IKÜM-i aluspõhimõtetest - minimaalsusest ja eesmärgipärasusest - ning hinnata tuleb puudutatud andmesubjektide õiguste ülemäära kahjustamist.

Mis puudutab tervise infosüsteemi (TIS), siis tuleb esmalt rõhutada, et tegemist on riikliku andmekoguga, millesse andmete edastamine on tervishoiuteenuse osutajatele kohustuslik ning milles säilitatakse andmeid tähtajatult. Seega peab ka sealsete andmete kaitsmine olema tugevamalt reguleeritud. Selgitan, et TTKS § 59³ lõigete 7 ja 8 eesmärk ongi seadusesse sisse kirjutatud eelkõige TIS-i kantud isikuandmete kaitseks. Rangem kaitstus on õigustatud, sest surnud isiku andmed võivad sisaldada pärilikke jms näitajaid ning mis võivad riivata lisaks ka lähisugulaste eraelu.⁴

Eeltoodust tulenevalt on vajalik ka sellisele andmekogule antavate ligipääsuõiguste reguleerimine õigusaktide tasandil. Tervise infosüsteemi põhimääruse § 11 alusel on tervishoiuteenuse osutajatel tervishoiuteenuse osutamise eesmärgil TIS-is olevatele andmetele otseligipääs. Määruse § 12 alusel saavad andmetele ligi ka kolmandad isikud aga ainult juhul, kui neil on selleks seadusest tulenev õigus ning andmeid väljastatakse üksnes seaduses sätestatud ulatuses, kas otseligipääsuna või ühekordse päringu alusel krüpteeritult. See on oluline erisus TIS-i ja tervishoiuteenuse osutaja infosüsteemi vahel. Ehk et kui TIS-ist väljastatakse andmeid tervikuna, mis tähendab, et enne väljastamist ei hinna eraldi üle seal sisalduvaid andmeid ning ei kaeta mingit osa kinni, siis tervishoiuteenuse osutajal on õigus ja kohustus oma infosüsteemist väljastatavad andmeid üle hinnata ja vajadusel osa teabest kinni katta ning veenduda saaja õigusliku aluse olemasolus. Teisalt jällegi on tervishoiuteenuse osutajal õigus andmete väljastamisest ka keelduda aga see õigus ei ole absoluutne.

² Vt ka IKÜM artikkel 85 ja pp 153.

³ Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu (679 SE) seletuskiri

⁴ Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seaduse eelnõu (778 SE) seletuskiri

Lisaks tuleb arvestada, et riigi andmekogud (sh TIS) alluvad avaliku teabe seaduse normidele⁵, ning andmekogusse kantud teabele rakendub avaliku teabe seadus. Andmekogule kehtestatud juurdepääsupiirangud on reguleeritud eriseaduses (TTKS).

Olukorras, kus tervishoiuteenuse osutaja kogub tervishoiuteenuse osutamise raames patsiendi andmeid on tegemist eraõigusliku õigussuhtega (tervishoiuteenuse osutamise leping) ning tervishoiuteenuse osutamisega seotud andmete edastamine TIS-i toimub seoses talle pandud juriidilise kohustuse täitmisega. Kuna haigla infosüsteem ei ole AvTS-i alusel loodud andmekogu, siis sinna kantud andmetele ei kohaldu avaliku teabe seaduse regulatsioon.

Selgitame täpsemalt. Eraõiguslik isik (tervishoiuteenuse osutaja), kes täidab avalikku ülesannet (tervishoiuteenuse osutamine) on AvTS § 5 lg 2 kohaselt avaliku teabe valdajaks üksnes selle teabe osas, mis hõlmab avalike ülesannete täitmist. AvTS § 5 lg 3 kohaselt on eraõiguslik isik avaliku teabe valdajaks üksnes selle teabe osas, mis hõlmab avalike ülesannete täitmiseks antud raha kasutamist. Näiteks tervishoiuteenuse osutamise raames on avalik teave informatsioon selle kohta, kui palju raha on Tervisekassa teenuse osutamiseks eraldanud aga konkreetsele patsiendile eraldatud rahakasutus ja osutatud teenuse sisu allub eraõiguslikule regulatsioonile ning selles osas ei ole andmete valdaja kohustatud infot avaldama.

Eeltoodust tulenevalt ei ole võimalik kohaldada selgitustaotluses välja toodud situatsioonis isikuandmete väljastamisele tervishoiuteenuse osutaja infosüsteemist TTKS-i analoogiat.

Küll aga rõhutame, et juhul, kui leiate, et haigla sisemisest infosüsteemist andmete väljastamine kogu ulatuses või osaliselt on õiguspärane, st ei esine andmesubjekti(de) ülemäärast kahjustamist, siis ei tähenda see automaatselt, et teave tuleb taotlejale piiramatult kättesaadavaks teha (anda koopiaid, saata e-mailile vms). Võimalik on leida lahendus, kus taotleja tuleb andmetega tutvuma kohapeale ja teeb vajadusel väljakirjutusi, mitte koopiaid või fotosid.

Andmekaitse Inspektsioon mõistab probleemi olemust ning mõõnab, et tervise infosüsteemi kantud andmed on seaduse tasandil paremini kaitstud ning tervishoiuteenuse osutajatele on nende sisemisest infosüsteemist andmete väljastamise osas pandud suur vastutus ise hinnata ja otsustada. Kuid kuniks kehtivas regulatsioonis puudub selge alus, mis annaks tervishoiuteenuse osutajale absoluutse õiguse keelduda andmete väljastamisest täies ulatuses, oleks antud juhul surnu andmetele juurdepääsu andmisest keeldumine, ilma vastavat andmesubjekti ja taotleja huvide ja õiguste kaalumist läbi viimata, vastuolus seaduses sätestatuga.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Kirsika Kuutma
jurist
peadirektori volitusel

⁵ AvTS § 43¹ lg 1 ja § 43³ lg 1 kohaselt on andmekogu: 1) riigi, omavalitsuse, avalik-õigusliku juriidilise isiku või muu avalikke ülesandeid täitva isiku 2) infosüsteemis töödeldavate 3) korrastatud andmete kogum, 4) mis asutatakse seaduse või selle alusel antud õigusaktiga ja selles sätestatud ülesannete täitmiseks.

